

Katumus- oikeus- istuimen historiaa

Kirsi Salonen ja Ludwig Schmutge: A Sip from the "Well of Grace." Medieval Texts from the Apostolic Penitentiary. The Catholic University of America Press, Washington D.C. 2009. 196 s.

■ Vatikaanin arkistoon (it. *Archivio Segreto Vaticano*) tallennetut paavillisen katumusoikeuden (lat. *Paenitentiaria Apostolica*) asiakirjat vapautuivat tutkijoiden käyttöön 1983. Zürichin yliopistossa ja Saksan Rooman instituutissa elämäntyönsä tehnyt Ludwig Schmutge on tutkinut ja editoinut paavillisen katumusoikeusistuimen (myös nk. paavillinen penitentiariaatti) pöytäkirjoja jo vuosikymmenien ajan. Myös Kirsi Salonen on tuotteliaan arkistotutkijan uransa aikana keskittynyt paavillisen katumusoikeuden pöytäkirjoihin, joita hän käsitteli Tampereen yliopistossa tarkastetussa väitöskirjassaan vuonna 2001. Hän on julkaissut aiheesta myös suomeksi kirjassaan "Synti ja sovitus, rikos ja rangaistus" (2009) sekä Jussi Hanskan kanssa kirjoittamassaan kirjassa "Kirkko, kuri ja koulutus" (2004).

A Sip from the "Well of Grace" on julkaisuna akateeminen palvelusteko. Pieni opus suodattaa onnistuneesti

vuosikymmenien vaativan arkistotyöskentelyn erityisesti opiskelijoita palvelevaksi perustiedoksi. Lukija saa tuntea paavillisen katumusoikeusistuimen historiasta, sen käsiteltäväksi tuoduista aiheista ja asiakirjojen arkistointinetyelmistä. Erityisenä antina on kokoelma editoituja katumusoikeuden asiakirjoja, joihin pääsee tutustumaan myös kirjassa mukana olevan CD-romin välityksellä. Latinankielisten näytetokumenttien asiantuntevan käännöksen englanniksi on tehnyt Tuija Aiononen (University of Toronto).

Keskiaikaisten käsikirjoitusten parissa työskentely on aikaa vievää ja teknisesti haastavaa työtä – Schmutge ja Salonen taitavat mestarillisesti tämän vaikean lajin. Heidän ammattitaidostaan kertoo myös kirjaan tiivis ilmaus – kokonaisuudet ja asiasisällöt seuraavat toisiaan lähes soti-laallisen tarkassa marssijärjestyksessä, ilmaa ei ole missään. Kirjan tiiviyden ja ilmaisuuden vaatimattomuuden taustalla on silti eittämättä tuhansia arkistoissa vietettyjä tunteja, mistä tekijöille kiitos. Erityistä kärsivällisyyttä ja taitoa on vaatinut kymmenien keskiaikaisten käsikirjoitusrekisterien aineiston luokittelu aineistotyyppien ja lähettäjämaiden mukaan taulukoiksi.

Paavillisen katumusoikeuden puoleen käännettiin kano-nista oikeutta ja paavillista päätäntävaltaa vaativien erityispyyntöjen merkeissä. Vuodesta 1409 alkaen säilynyt rekisterijärjestelmä paljastaa, että erityisen ahkerasti paavilta haettiin vapautusta avioliittoja koskeviin säännöksiin, joihin

kuului muun muassa rajoitukset sukulaisten välisistä avioliitoista. Papisto anoi puolestaan vapautusta virkavirhesyytöksistä tai lievennystä väkivaltarikosten johdosta saamiinsa rangaistuksiin. Kirkollisen säädyn jäsenten yhtenä huolena oli myös epämääräinen perhe-tausta, kuten avioliiton ulkopuolisesta suhteesta syntyminen. Kirkollisen viran saamiseksi tähän asiantilaan saatettiin hakea paavillista dispensaatiota. Paavin puoleen käännyttiin myös rippis-ien nimityksiä koskevien kiistojen ja erityispyyntöjen merkeissä. Salonen ja Schmutge tiivistävät paavilliselle katumusoikeudelle lähetettyjen anomuksien koskeneen kanonisen oikeuden piiriin kuuluvia vapautuksia (absoluutioita), poikkeuslupia (dispensaatioita), lisenssejä ja erinäisten asiantilojen vahvistuksia (deklaraatioita). Pyyntöjä tuli Euroopan eri puolilta ja myös Suomesta, mutta erityisesti Italiasta, Ranskasta, Brittein saarilta ja Saksalais-roomalaisen keisarikunnan alueelta. Jotkut lähtivät pyyntöineen Roomaan asti, mutta monen pyynnön välitti heidän alueensa piispa tai apuun kutsuttu lähetti.

Paavillisen katumusoikeuden rekisteriaineisto sisältää värikkään palan myöhäiskeskiajan ja uuden ajan alun sosiaalishistoriaa. *A Sip from the "Well of Grace"* tarjoaa vain vähän aineiston kvalitatiivista tulkintaa ja erityisen vähän aikakausikontekstia. Erityisesti jäin kaipaamaan kirjoittajilta selkeämpiä arvioita hakijoille aiheutuneista kuluista. Kirjan painopiste on aineistotyypin luonnehdinnoissa, arkistointi-

tekniikoissa ja aineiston kokonaisuutta valaisevissa kvantitatiivisissa taulukoissa. Taulukojen yhteismitallisuudessa ja tarkkuudessa on tosin haasteita, sillä käytetyn aineiston aikaväli vaihtelee niin, että yksi keskeisistä taulukoista kattaa vuodet 1455–92, toinen 1449–1533, useimmissa taulukoissa ajalliseksi määreeksi jää epämääräinen 1400-luvun loppupuoli.

Kirjoittajien tulkinnallinen niukkasuus hämmästyttää sivulla 105 vauhtiin päässeen ja aiheesta kiinnostuneen lukijan: kirja harppaa editoitujen dokumenttien osioon ilman suurempia lopputiivistelmiä tai aineistoja koskevia päätelmiä. Editoidut dokumentit sekä CD-romilta helposti seurattavat arkistolähteiden kopiot ovat tosin itsessään värikkäitä ja erinomaista luettavaa sekä yliopisto-opiskelijoille ja heidän opettajilleen. Näiden lähdennyttöiden sivuilla kohtaamme muuan muassa ruotsalaisen Olavus Petrin, joka vuonna 1484 haki paavillista deklaraatiota syyttömyydestään miestappoon, sekä tšekkiparis-kunnan Michael Genczssin ja Katerina Lapkan, jotka vuonna 1455 anoivat avioliittonsa laillista jatkumista vaikka olivat saaneet tietää olevansa etäistä sukua toisilleen. Kirjan 20 dokumenttieditiota sopivat hyvin opetuksen apuvälineiksi myös suomalaisissa yliopistoissa.

Maiju Lehmijoki-Gardner